

In paragraphis omissis Cicero ante omnia illustrat causas, quae ad rem suscipiendam adduxerint eum, quasque dicit esse in primis maiorem sibi ob aetatem libertatem loquendi, deinde favorem ac gratiam tot et tantorum virorum maiorum natu, rei publicae praestantium. Quibus dictis, venit ad rem: ostendit verum ac principem facinoris auctorem esse L. Chrysogonum, Sullae libertum et apud eundem gratiosissimum, qui interfecti bona quasi proscripti minimo pretio coemerit. Quae cum res sint ita, tamen rei vitae parci tantum, patrimonium ei ereptum reddi non postulat.

- VI 9 His dē rēbus tantīs tamque atrōcibus neque satis mē commodē dīcere neque satis graviter conquerī neque satis liberē vōciferārī posse intellegō. Nam commoditātī ingenium, gravitātī aetās, libertātī tempora sunt impedimentō. Hūc accēdit summus timor, quem mihi nātūra pudorque meus attribuit et vestra dīgnitās et vīs adversāriōrum et Sextī Rōsciī perīcula. Quāpropter vōs
- 10 orō atque obsecrō, iūdicēs, ut attentē bonāque cum veniā verba mea audiātis. Fidē sapientiāque vestrā frētus plūs oneris sustulī, quam ferre mē posse intellegō. Hoc onus, sī vōs aliquā ex parte allevābitis, feram, ut poterō, studiō et industriā, iūdicēs ; sīn ā vōbīs – id, quod nōn spērō – dēserar, tamen animō nōn dēficiam, et id, quod suscepī, quoad poterō, perferam. Quod sī perferre nōn poterō, opprimī mē onere officiī mālō quam id, quod mihi cum fidē semel impositum est, aut propter perfidiam abicere
- 11 aut propter infirmitātem animī dēpōnere. Tē quoque magnō opere, Marce Fannī, quaesō, ut, quālem tē iam anteā populō Rōmānō praeuistī, cum huīc eīdem quaestiōnī iūdex praeessēs, tālem tē et nōbīs et reī pūblīcae hōc
- V tempore impertiās. Quanta multitudō hominum convēnerit ad hoc iūdicium, vidēs ; quae sit omnium mortālium exspectātiō, quae cupiditās, ut ācria ac sevēra iūdicia fīant, intellegis. Longō intervallō iūdicium inter sīcariōs hoc prīmum committitur, cum intereā caedēs indignissimae māximaeque factae sunt ; omnēs hanc quaestiōnem, tē praetōre, manifestīs maleficiīs cotīdiānōque sanguine dīmissō, virtūtis ostentuī spērant futūram. Quā vōciferātiōne in cēterīs iūdicīīs accūsātōrēs utī cōnsuerunt, eā nōs hōc
- 12 tempore ūtimur, quī causam dīcimus. Petimus abs tē, Mārce Fannī, ā vōbīsque, iūdicēs, ut quam ācerrimē maleficia vindicētis, ut quam fortissimē hominibus audācissimīs resistātis, ut hoc cōgitētis, nisi in hāc causā quī vester animus sit, ostendētis, eō prōrumpere hominum cupiditātem et scelus et audāciam, ut nōn modo clam, vērū etiam hīc in forō ante tribūnal tuum, Mārce Fannī, ante pedēs vestrōs, iūdicēs, inter ipsa subsellia caedēs futūrae
- 13 sint. Etenim, quid aliud hōc iūdicīō temptātur, nisi ut id fierī liceat ? Accūsant iī, quī in fortūnās huius invāsērunt, causam dīcit is, cui praeter calamitātem nihil relīquērunt ; accūsant iī, quibus occīdī patrem Sextī Rōsciī bonō fuit, causam dīcit is, cui nōn modo lūctum mors patris attulit, vērū etiam egestātem ; accūsant iī, quī hunc ipsum iugulāre summē cupiērunt, causam dīcit is, quī etiam ad hoc ipsum iūdicium cum praesidiō vēnit, nē hīc ibīdem ante oculōs vestrōs trucīdētur ; dēnique accūsant iī, quōs populus poscit, causam dīcit is, quī ūnus relictus ex illōrum nefāriā
- 14 caede restat. Atque ut facilius intellegere possītis, iūdicēs, ea, quae facta sunt, indigniōra esse, quam haec sunt, quae dīcimus, ab initiō, rēs quemadmodum gesta sit, vōbīs expōnēmus, quō facilius et huius hominis innocentissimī miseriās et illōrum audāciās cōgnōscere possītis et reī pūblīcae calamitātem.

- VI** 15 Sextus Rōscius, pater huiusce, mūniceps Amerīnus fuit, cum genere et nōbilitāte et pecūniā nōn modo suī mūnicipiī, vērū etiam eius vīcinitātis facile prīmus, tum grātiā atque hospitīis flōrēns hominum nōbilissimōrum. Nam cum Metellīs, Serviliīs, Scīpiōnibus erat eī nōn modo hospitium, vērū etiam domesticus ūsus et cōnsuētūdō, quās, ut aequum est, familiās honestātis amplitūdinisque grātiā nōminō. Itaque ex suīs omnibus commodīs hoc solum filiō relīquit ; nam patrimonium domesticī praedōnēs vī ēreptum possident, fāma et vīta innocentis ab hospitibus amīcīsque
- 16 paternīs dēfenditur. Hic, cum omnī tempore nōbilitātis fautor fuisset, tum hōc tumultū proximō, cum omnium nōbilium dīgnitās et salūs in discrīmen venīret, praeter cēterōs in eā vīcinitāte eam partem causamque operā, studiō, auctōritāte dēfendit. Etenim rēctum putābat prō eōrum honestāte sē pūgnāre, propter quōs ipse honestissimus inter suōs numerābatur. Posteaquam victōriā cōstitutā est, ab armīsque recessimus, cum prōscriberentur hominēs atque ex omnī regiōne caperentur iī, quī adversariī fuisse putābantur, erat ille Rōmae frequēns, atque in forō et in ōre omnium cotīdiē versābatur, magis ut exsultāre victōriā nōbilitātis vidērētur quam timēre, nē quid ex eā calamitātis sibi accideret.
- 17 Erant eī veterēs inimicitiae cum duōbus Rōsciīs Amerīnīs, quōrum alterum sedēre in accūsātōrum subselliīs videō, alterum tria huiusce praedia possidēre audiō ; quās inimicitias sī tam cavēre potuisset, quam metuere solēbat, vīveret. Neque enim, iūdicēs, iniuriā metuēbat. Nam duo istī sunt Titī Rōsciī – quōrum alterī Capitōnī cōgnōmen est, iste, quī adest, Magnus vocātur – hominēs eius modī : alter plūrimārum palmārum vetus ac nōbilis gladiātōr habētur, hic autem nūper sē ad eum lanistam contulit, quīque ante hanc pūgnam tīrō esset, quod sciam, facile ipsum magistrum scelere
- VII** 18 audāciāque superāvit. Nam cum hic Sextus Rōscius esset Ameriae, Titus autem iste Rōscius Rōmae, cum hic fīlius assiduus in praediīs esset, cumque sē voluntāte patris reī familiārī vītaeque rūsticae dedisset, iste autem frequēns Rōmae esset, occīditur ad balneās Pallacīnās rediēns ā cēnā Sextus Rōscius. Spērō ex hōc ipsō nōn esse obscurum, ad quem suspīciō maleficiī pertineat ; vērū id, quod adhūc est suspīciōsum, nisi perspicuum rēs ipsa fēcerit, hunc affīnem culpae iūdicātōte.
- 19 Occīsō Sextō Rōsciō, prīmus Ameriam nuntiat Mallius Glaucia quīdam, homō tenuis, libertīnus, cliēns et familiāris istīus Titī Rōsciī, et nuntiat domum nōn fīliī, sed Titī Capitōnis inimicī ; et cum post hōram prīmam noctis occīsus esset, prīmō dīlūculō nuntius hic Ameriam venīit ; decem hōrīs nocturnīs sex et quīnquāgintā mīlia passuum cisiīs pervolāvit, nōn modo ut exoptātum inimicō nuntium prīmus afferret, sed etiam cruōrem inimicī quam recentissimum tēlumque paulō ante ē corpore extractum
- 20 ostenderet. Quadrīduō, quō haec gesta sunt, rēs ad Chrēsogonum in castra Lūciī Sullae Volaterrās dēfertur ; magnitūdō pecūniae dēmōnstrātur ; bonitās praediōrum – nam fundōs decem et trēs relīquit, quī Tiberim ferē omnēs tangunt –, huius inopia et sōlitūdō commemorātur ; dēmōnstrant, cum pater huiusce Sextus Rōscius, homō tam splendidus et grātiōsus, nūllō

- negōtiō sit occīsus, perfacile hunc hominem incautum et rūsticum et Rōmae
 VIII 21 īgnōtum dē mediō tollī posse ; ad eam rem operam suam pollicentur. Nē
 diūtius teneam, iūdicēs, societās coitur. Cum nūlla iam prōscriptiōnis
 mentiō fieret, cum etiam, quī anteā metuerant, redīrent, ac iam dēfūctōs
 sēsē periculīs arbitrārentur, nōmen refertur in tabulās Sextī Rōsciī, hominis
 studiōsissimī nōbilitātis ; cuius bonōrum manceps fit Chrṽsogonus ; tria
 praedia vel nōbilissima Capitōnī propria trāduntur, quae hodiē possidet ; in
 reliquās omnēs fortūnās iste Titus Rōscius nōmine Chrṽsogonī,
 quemadmodum ipse dīcit, impetum facit. Haec omnia, iūdicēs, imprūdense
 22 Lūciō Sullā, facta esse certō sciō. Neque enim mīrum, cum eōdem tempore
 et ea, quae praeterita sunt, sānet, et ea, quae videntur īnstāre, praeparet, cum
 et pācis cōstituendae ratiōnem et bellī gerendī potestātem sōlus habeat,
 cum omnēs in ūnum spectent, ūnus omnia gubernet, cum tot tantisque
 negōtiīs distentus sit, ut respīrāre līberē nōn possit, sī aliquid nōn
 animadvertat, cum praesertim tam multī occupātiōnem eius observent,
 tempusque aucupentur, ut, simul atque ille dēspexerit, aliquid huiusce modī
 mōliantur. Hūc accēdit, quod, quamvis ille fēlīx sit, sicut est, tamen in tantā
 fēlīcitatē nēmō potest esse in magnā familiā, quī nēminem neque servum
 23 neque lībertum improbum habeat. Intereā iste Titus Rōscius, vir optimus,
 prōcūrātor Chrṽsogonī, Ameriam venit, in praedia huius invādit, hunc
 miserum, lūctū perditum, quī nōndum etiam omnia paternō fūnerī iūsta
 solvisset, nūdum ēicit domō, atque focīs patriīs deīsque penātibus
 praecipitem, iūdicēs, exturbat, ipse amplissimae pecūniae fit dominus. Quī
 in suā rē fuisset egentissimus, erat, ut fit, īsolēns in aliēnā : multa palam
 domum suam auferēbat, plūra clam dē mediō removēbat, nōn pauca suis
 adiūtōribus largē effūsēque dōnābat, reliqua, cōstitutā auctiōne, vendēbat.
- IX 24 Quod Amerīnīs ūsque eō vīsum est indīgnum, ut urbe tōtā flētus gemitusque
 fieret. Etenim multa simul ante oculōs versābantur, mors hominis
 flōrentissimī, Sextī Rōsciī, crūdēlissima, filiī autem eius egestās
 indīgnissima, cui dē tantō patrimōniō praedō iste nefārius nē iter quidem ad
 sepulcrum patrium relīquisset, bonōrum emptiō flāgitiōsa, possessiō, fūrta,
 rapīnae, dōnātiōnēs. Nēmō erat, quī nōn ardēre omnia māllet quam vidēre in
 Sextī Rōsciī, virī optimī atque honestissimī, bonīs iactantem sē ac
 25 dominantem Titum Rōscium. Itaque decuriōnum dēcrētum statim fit, ut
 decem prīmī proficīscantur ad Lūcium Sullam, doceantque eum, quī vir
 Sextus Rōscius fuerit, conquerantur dē istōrum scelere et iniūriīs, ōrent, ut
 et illīus mortuī fāmam et filiī innocentis fortūnās cōservātās velit. Atque
 ipsum dēcrētum, quaesō, cōgnōscite.
Dēcrētum decuriōnum.
 Lēgātī in castra veniunt. Intellegitur, iūdicēs, – id, quod iam ante dīxī –
 imprūdense Lūciō Sullā, scelera haec et flāgitia fierī. Nam statim
 Chrṽsogonus et ipse ad eōs accēdit, et hominēs nōbilēs allēgat, quī peterent,
 nē ad Sullam adīrent, et omnia Chrṽsogonum, quae vellent, esse factūrum
 26 pollicērentur. Ūsque adeō autem ille pertimuerat, ut morī māllet quam dē
 hīs rēbus Sullam docērī. Hominēs antīquī, quī ex suā nātūrā cēterōs
 fingerent, cum ille cōfirmāret sēsē nōmen Sextī Rōsciī dē tābulīs

- exemptūrum, praedia vacua filiō trāditūrum, cumque id ita futūrum Titus Rōscius Capitō, quī in decem lēgātīs erat, apprōmitteret, crēdidērunt ; Ameriam, rē inōrātā, revertērunt. Ac prīmō rem differre cotīdiē ac prōcrāstināre istī coepērunt, deinde aliquantō lentius nihil agere atque dēlūdere, postrēmō – id, quod facile intellēctum est – īnsidiās vītāe huiusce Sextī Rōsciī parāre neque sēsē arbitrārī posse diūtius aliēnam pecūniam
- X 27 dominō incolumī obtinēre. Quod hic simul atque sēnsit, dē amīcōrum cōgnātōrumque sententiā Rōmam cōnfūgit, et sēsē ad Caeciliam, Nepōtis sorōrem, Baliāricī filiā, quam honōris causā nōminō, contulit, quā pater ūsus erat plūrimum. In quā muliere, iūdicēs, etiam nunc – id, quod omnēs semper exīstimāvērunt – quasi exemplī causā vestīgia antīquī officiī remanent. Ea Sextum Rōscium, inopem, ēiectum domō atque expulsum ex suis bonīs, fugientem latrōnum tēla et minās, recēpit domum, hospitīque oppressō iam dēspērātōque ab omnibus opitulāta est. Eius virtūte, fidē, dīligentiā factum est, ut hic potius vīvus in reōs quam occīsus in prōscrīptōs referrētur.
- 28 Nam postquam istī intellēxērunt summā dīligentiā vītāe Sextī Rōsciī cūstōdīrī neque sibi ūllam caedis faciendae potestātem darī, cōnsilium cēpērunt plēnum sceleris et audāciae, ut nōmen huius dē parricīdiō dēferrent, ut ad eam rem aliquem accūsātōrem veterem comparārent, quī dē eā rē posset dīcere aliquid, in quā rē nūlla subesset suspīciō, dēnique ut, quoniam crīmine nōn poterant, tempore ipsō pūgnārent. Ita loquī hominēs : ‘Quod iūdicia tam diū facta nōn essent, condemnārī eum oportēre, quī prīmus in iūdicium adductus esset ; huīc autem patrōnōs propter Chrēsogonī grātiā dēfutūrōs ; dē bonōrum venditiōne et dē istā societāte verbum esse factūrum nēminem ; ipsō nōmine parricīdiī et atrōcitatē crīminis fore, ut hic
- 29 nūllō negōtiō tollerētur, cum ab nūllō dēfēnsus esset.’ Hōc cōnsiliō atque adeō hāc āmentiā impulsī, quem ipsī, cum cuperent, nōn potuērunt occīdere, eum iugulandum vōbīs trādidērunt.